

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
“ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ І ПРОЦЕСИ”
(для бакалаврів)

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2010

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Курс спирається на методологічну і методичну основу дисциплін соціально-гуманітарного блоку, що викладаються на старших курсах.

Мета навчального курсу — надання студентам знань з аналізу діяльності політичних інститутів, що функціонують в межах сучасних політичних систем, науково обґрунтованого оцінювання політичних стосунків і їх окремих аспектів.

Основними завданнями курсу є:

- представити студентові розгорнуті і систематизовані знання про сукупність політичних інститутів, їх особливості та роль у політичних процесах;
- сформулювати цілісне уявлення про елементи, структури і процеси в межах політичних стосунків;
- ознайомити студентів із закономірностями і принципами політичних стосунків, особливостями формування системи політичних стосунків.

Курс складається з лекційних, практичних (семінарських), індивідуальних занять, самостійної роботи студентів і завершується підсумковим контролем.

Індивідуальні заняття передбачають роботу кожного студента за індивідуальним (груповим) завданням і особистий усний або письмовий звіт по ньому.

Самостійна робота є позааудиторною і призначена для самостійного вивчення студентом певних питань курсу за рекомендаціями викладачем матеріалами і літературою.

Поточний контроль здійснюється у процесі проведення усіх видів занять і призначений для практичної комплексної оцінки освоєння студентами відповідних розділів курсу.

Підготовлено старшим викладачем кафедри політології *Я. О. Татенко*

Затверджено на засіданні кафедри політології (протокол № 1 від 04.09.08)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Татенко Я. О. Навчальна програма дисципліни “Політичні інститути і процеси” (для бакалаврів). — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. — 14 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни “Політичні інститути і процеси”, плани семінарських і практичних занять, теми для самостійного опрацювання, питання для самоконтролю, а також список літератури.

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2010
- © ДП «Видавничий дім «Персонал», 2010

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ І ПРОЦЕСИ”

ЗМІСТ
дисципліни
“ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ І ПРОЦЕСИ”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
1	Змістовий модуль I. Політичні інститути і соціальне спілкування. Поняття нового інституціоналізму
2	Поняття політичних інститутів і політичних процесів: основні теоретичні підходи до вивчення й аналізу
3	Держава – центральний інститут політичної системи
4	Інститут Президентства
5	Інститути представництва та погодження інтересів
6	Групи інтересів і стратегії лобізму в сучасних умовах
7	Групи тиску і суспільні стосунки
8	Змістовий модуль II. Базові концепти та типи політичних процесів
9	Форми здійснення політичного процесу; специфіка політичних процесів демократичного суспільства
10	Структура і актори макрополітичного процесу
11	Політична криза і проблема політичної стабільності в соціально-політичному розвитку
12	Конфлікт та згода в політичному процесі
13	Особливості політичної трансформації в контексті стабільної динаміки і постійності розвитку
14	Участь громадян у визначенні та здійсненні політичного процесу
15	Концепції політичного розвитку і транзитології
16	ЗМІ: проблеми і перспективи взаємодії з політичними інститутами
Разом годин: 108	

Змістовий модуль I. Політичні інститути і соціальне спілкування. Поняття нового інституціоналізму

Тема 1. Поняття політичних інститутів і політичних процесів: основні теоретичні підходи до вивчення й аналізу

Поняття “Політичних відносин” і “політичних інститутів”. Категорія “політичний процес”, суб’єкти політичного процесу і його результати. Теоретичні підходи до аналізу політичних відносин, політичних інститутів і політичних процесів. Ідея нового інституціоналізму. Торія модернізації. Теорія демократичного транзиту як методологія дослідження політичних відносин.

Тенденції, закономірності і чинники розвитку політичних інститутів і політичних відносин в сучасних умовах.

Література [1; 9; 10; 14]

Тема 2. Держава – центральний інститут політичної системи

Основні підходи до визначення держави як політичного інституту. Причини виникнення держави. Загальні ознаки держави. Функції держави. Форми державного правління. Форми державного устрою. Держава як суб’єкт міжнародних відносин. Правова соціальна держава.

Література [1; 9; 10; 14]

Тема 3. Інститут Президентства

Поняття та особливості інституту президентства як форми глави держави в зарубіжних країнах. Правовий статус глави держави і його реальна роль у процесі здійснення влади. Типи правління залежно від форми здійснення влади. Повноваження президента залежно від особливостей функціонування державного механізму та політичної ситуації. Правові засади інституту президентства в незалежній Україні.

Література [1; 2; 4; 9; 10; 14]

Тема 4. Інститути представництва та погодження інтересів

Партия як політичний інститут. Соціальні і політичні розколи та їх відображення в партійних організаціях. Становлення, функціонування і розвиток партійної системи. Типи партійних систем. Вибори як політичний інститут. Різноманітність виборчих систем.

Література [2–5; 7–10; 14]

Тема 5. Групи інтересів і стратегії лобізму в сучасних умовах

Самоорганізація групи як суб'єкта політичних стосунків. Процеси артикуляції і агрегації політичних інтересів. Формування представницьких структур. Поняття групи інтересів. Типологія груп лобістів. Діяльність лобіста і стратегії лобізму: світовий і український досвід.

Література [1; 2; 4; 6; 9; 10; 14]

Тема 6. Групи тиску і суспільні стосунки

Поняття групи тиску. Місце і роль груп тиску в політичному процесі. Механізм взаємодії груп тиску органами державної влади. Специфіка і особливості діяльності груп тиску з формування і реалізації політичних рішень.

Література [1; 2; 4; 6; 9; 10; 14]

Змістовий модуль II. Базові концепти та типи політичних процесів

Тема 7. Форми здійснення політичного процесу; специфіка політичних процесів демократичного суспільства

Поняття політичного процесу. Методологічні підходи до визначення політичного процесу: інституціональний підхід, біхевіоральний напярям, структурно-функціональний аналіз, соціологічний підхід, теорія раціонального вибору, дискурсний підхід. Типи політичних процесів. Структура і актори політичного процесу. Етапи політичного процесу. Політичні зміни та їх типи. Особливості політичних процесів.

Література [1; 2; 4; 6; 9; 10; 14]

Тема 8. Структура і актори макрополітичного процесу

Основні компоненти політичного процесу. Громадянський тиск та державне управління. Взаємодія акторів політичного процесу. Характеристики потенціалу політичних суб'єктів. Види політичної активності громадян та їх груп. Способи і типи взаємодії. Розташування і співвідно-

шення соціальних сил на політичній арені. Механізм розробки та здійснення державного управління. Процес прийняття державних рішень.

Література [1; 2; 4; 6; 9; 10; 14]

Тема 9. Політична криза і проблема політичної стабільності в соціально-політичному розвитку

Поняття, сутність і природа політичних змін. Типи політичних змін. Політична криза. Стабільність: теоретичні підходи до визначення поняття. Проблема взаємозв'язку політичної стабільності і демократії. Теорія “консолідації демократії” (Ф. Шміттер) і стабільність в посткомуністичних державах. Нестабільність і її параметри. Політична криза і проблема насильства. Основи мирного врегулювання політичних криз.

Література [1; 6; 9–14]

Тема 10. Конфлікт та згода в політичному процесі

Поняття політичного конфлікту. Політичний конфлікт і його характеристики. Виникнення політичного конфлікту, стадії розвитку. Основні різновиди політичних конфліктів у сучасному світі. Поняття і механізм управління політичним конфліктом. Збройні конфлікти в сучасному світі. Шляхи вирішення політичних конфліктів. Проблема місця та ролі силового примусу у вирішенні політичного конфлікту. Суспільний консенсус як метод та спрямованість політичного життя. Проблеми та перспективи “безконфліктної” модернізації.

Література [1; 6; 9–14]

Тема 11. Особливості політичної трансформації в контексті стабільної динаміки і постійності розвитку

Співвідношення стабільності та змін в розвинених державах. “Новий інституціоналізм” про механізм політичних трансформацій. Дві основні системи правил політичного спілкування. Концепція “стабільного розвитку”. Руїнування демократичних режимів. Концепція Х. Лінца.

Література [1; 7; 9; 10; 14; 17]

Тема 12. Участь громадян у визначенні та здійсненні політичного процесу

Поняття “людина”, “особа” і “громадянин”. Інститут громадянства та його розвиток в історії людства. Права людини і громадянина: їх відображення в політичному житті. Типи виявів громадянської політичної участі. Політична культура та політична свідомість.

Література [1; 7; 9; 10; 14; 17]

Тема 13. Концепції політичного розвитку і транзитології

Специфіка перехідної динаміки. Концепція “політичного розвитку та модернізації”. Концепції “некомуністичного шляху розвитку” та “соціалістичної орієнтації”. Концепція “політичної модернізації” У. Ростоу. Концепція “відсталості”. Концепція “залежності”. Політична транзитологія. Історія виникнення теорії політичної транзитології. Ідея консолідації демократії.

Література [1; 7; 9; 10; 14; 17–19]

Тема 14. ЗМІ: проблеми і перспективи взаємодії з політичними інститутами

Поняття політичної комунікації. Загальна теорія політичної комунікації (кібернетичний підхід і структурно-функціональний аналіз). Моделі політичної комунікації. Засоби політичної комунікації. Засоби масової інформації і механізм формування соціокультурного простору. Роль ЗМІ в політичному процесі: основні науково-теоретичні підходи. ЗМІ і виборчий процес.

Література [1; 4; 7; 9–11; 14; 17]

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Соціальна стратифікація сучасного суспільства і політичний процес

1. Соціальна структура суспільства. Критерії соціальної стратифікації.
2. Соціальні інтереси як чинник суспільного розвитку.
3. Політичний механізм реалізації соціальних інтересів.
4. Соціальна політика держави — сутність і функції.

Література [4; 5; 7; 8; 10; 16]

Тема 2. Проблема формування багатопартійності в Україні

1. Поняття партійної системи та її види.
2. Історичні особливості формування партійної системи в Україні.
3. Перспективи розвитку багатопартійності в Україні.

Література [2–5; 7–10; 14]

Тема 3. Інститут президентства

1. Правовий статус глави держави і його реальна роль в процесі здійснення влади.

2. Особливості інституту президенства в різних країнах світу.
3. Особливості формування інституту президенства в Україні.

Література [1; 2; 4; 9; 10; 14]

Тема 4. Групи тиску і суспільні стосунки

1. Поняття “груп інтересів”, “груп тиску”.
2. Канали і механізми взаємодії груп інтересів з органами державної влади. Лобізм.
3. Корпоратизм: традиційні і сучасні різновиди.

Література [1; 2; 4; 6; 9; 10; 14]

Тема 5. Регіональні конфлікти на пострадянському просторі

1. Абхазія.
2. Нагірний Карабах.
3. Придністров'я.
4. Таджикистан.

Література [1; 6; 9; 10–14]

Тема 6. Політична трансформація в сучасному світі

1. Поняття політичної трансформації.
2. “Хвилі демократії” за С. Хантінгтоном.
3. Демократизаційні процеси на пострадянському просторі.
4. Політичні аспекти глобальних проблем сучасності.

Література [1; 7; 9; 10; 14; 17;]

Тема 7. Політична роль озброєних сил

1. Особливості армії як політичного інституту.
2. Місце, роль і функції озброєних сил у політичних процесах.
3. Моделі цивільного контролю над армійськими структурами.
4. Проблеми формування професійної армії і альтернативна служба в сучасній Україні.

Література [1; 6; 9–14]

Тема 8. “Незалежні” ЗМІ і політичний процес

1. Преса в системі соціальних стосунків, історія відносин преси з державою.
2. Поняття “незалежності” стосовно засобів масової інформації.
3. Соціальні гарантії незалежності преси, її межі.
4. Економічні і політичні чинники діяльності засобів масової інформації.

Література [1; 4; 7; 9–11; 14; 17;]

Тема 9. Участь громадян у політичному процесі

1. Політична активність громадян.
2. Типи політичної участі.
3. Громадянське суспільство і політичний процес.
Література [1; 2; 4; 6; 9; 10; 14]

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Поняття “політичні стосунки” і “політичні інститути”.
2. Теоретичні підходи до аналізу політичних стосунків, політичних інститутів і політичних процесів.
3. Соціальна стратифікація сучасного суспільства: традиційні і нові групи і їх характеристика.
4. Середній клас в сучасній Україні: особливості і проблеми формування.
5. Партійна номенклатура: трансформація у процесі соціально-політичних реформ в Україні.
6. Чинники, умови і етапи формування і інституціоналізації політичних партій в Україні. Специфіка сучасних українських партій.
7. Становлення і розвиток сучасної української партійної системи: тенденції і протиріччя.
8. Поняття групи інтересів. Типологія груп лобістів.
9. Діяльність лобіста і стратегії лобізму: світовий і вітчизняний досвід.
10. Механізм взаємодії груп тиску з органами державної влади.
11. Конституційні гарантії існування ідеологічного плюралізму.
12. Лібералізм: ідеологія, реалізація і перспективи.
13. Специфіка оформлення консервативної ідеології, спроби створення консервативних політичних організацій і інститутів.
14. Націоналізм і націонал-соціалізм: етапи формування і вплив на сучасний політичний процес.
15. Нестабільність і стабільність: теоретичні підходи до визначення параметри.
16. Політичний конфлікт: сутність і особливості його вияву, можливі механізми дозволу.
17. Основні види конфліктів: проблеми класифікації.
18. Тероризм як тип політичної поведінки.
19. Політичний екстремізм.
20. Націоналізм — сутність і роль в політичних процесах і стосунках.
21. Переговорний процес: підготовка, структура, стадії.

22. Правові основи взаємодії церкви і держави. Церква як суб'єкт політичних стосунків.
23. Роль церкви в забезпеченні соціальної стабільності і формуванні національної ідеї.
24. Роль ЗМІ в політичному процесі: основні науково-теоретичні підходи. ЗМІ і виборчий процес.
25. “Інформаційні війни”: учасники, цілі, технології.
26. Політична система модерністського типу (аналіз концепцій А. Ту-рена та М. Крозье).
27. Структурний функціоналізм як методологічна основа теорії політичної системи.
28. Конфлікт як фактор стабільності суспільства в теорії конфлікту Р. Дарендорфа.
29. Ідея політичної структуризації у працях Э. Гідденса.
30. Системна модель як породження концептуальних соціальних змін у працях П. Штомка.
31. Спростування “історичизму”: К. Поппер.
32. Інтерпретація політичного процесу в роботах А. Бенглі и В. Парето.
33. Політичні інститути в концепціях Э. Дюркгейма и М. Дюверже.
34. Зміна політичного режиму та її вплив на зміну соціальної структури суспільства.
35. Соціальна політика як фактор взаємодії державних інститутів і соціальних груп.
36. Дайте визначення політичного конфлікту.
37. Поняття політичної кризи.
38. Типи конфліктів.
39. Стадії політичних конфліктів.
40. Причини політичних конфліктів.
41. Що таке військовий конфлікт?
42. Заходи запобігання військовому конфлікту.
43. Шляхи вирішення політичного конфлікту.
44. Розкрийте сутність і зміст міжнаціонального конфлікту.
45. Методи запобігання і вирішення міжнаціональних конфліктів.
46. Сформулюйте визначення політичного процесу і сутність політичних відносин.
47. Основні види політичних процесів.
48. Стадії політичного процесу.
49. Що таке політична модернізація і політична технологія?
50. Охарактеризуйте поняття політичної культури.
51. Характерні риси політичної культури.

52. Проаналізуйте структуру політичної культури.
53. Основні функції політичної культури.
54. Що таке політична соціалізація?
55. Основні напрями формування політичної культури.
56. На підставі чого можна типологізувати політичні партії?
57. Чим відрізняються політичні партії, призначені для виборів, від парламентських партій?
58. Чи правомірно в сучасних умовах виокремлювати в особливу групу “кишенькові партії”?
59. Що таке партійна система?
60. Дайте визначення суспільно-політичним організаціям і рухам і сформулюйте їх основну відмінність від політичних партій.
61. Які принципи діяльності суспільних об'єднань?
62. Основні суспільно-політичні рухи, їх характеристика.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Андреев С. С.* Політичні інтереси і політичні стосунки // Соц.-політ. науки. — 1991. — № 6.
2. *Бакун Л. А.* Групи в політиці. До історії розвитку американських теорій // Політ. дослідження. — 1999. — № 1.
3. *Видрін.* Багатопартійність: “за і проти” // Соц.-політ. науки. — 1990. — № 9.
4. *Гельман В. Я.* Інституційне будівництво і неформальні інститути в сучасній російській політиці // Поліс. — 2003. — № 4.
5. *Голосов Г. В.* Формати партійних систем в нових демократіях: інституційні чинники нестійкості і фрагментарності // Політ. дослідження. — 1998. — № 1.
6. *Групи інтересів* // Поліс. — 1992. — № 5, 6.
7. *Дювезже М.* Політические партии. — М., 2000.
8. *Партии и партийные системы современной Европы.* — М., 1994.
9. *Политический процесс:* основные аспекты и способы анализа. — М., 2001.
10. *Питерс Б. Г.* Политические институты: вчера и сегодня // Полит. наука: новые направления. — М., 1999.
11. *Прахин Р. Ф.* Региональные конфликты на постсоветском пространстве. — М., 2002.
12. *Рыжкина Р. В.* Драма перемен. — М., 2001.

13. *Лебедева М. М.* Политическое урегулирование конфликтов: подходы, решения, технологии. — М., 1999.
14. *Хантингтон С.* Столкновение цивилизаций. — М., 2003.
Додаткова
15. *Бляхер Л. Е.* Владні ігри у кризовому соціумі: перетворення російської інституційної структури // Поліс. — 2003. — № 1.
16. *Заболотная Г. М.* Региональный электорат партий между выборами // Социс. — 2003. — № 9.
17. *Заверишинский К. Ф.* Методологичний компонент в дослідженні символічних матриць динаміки політичних інститутів // Поліс. — 2003. — № 1.
18. *Гидденс Е.* Стратифікація і класова структура // Соц. дослідження. — 1992. — № 11.
19. *Кравченко А. І.* Соціальна структура: статуси і ролі // Соц.-політ. журн. — 1996. — № 2.
20. *Лепехин В. А.* “Групи тиску”: генезис і класифікація // Влада. — 1994. — № 3.
21. *Пантин В. І., Латкин В. В.* Еволюційне ускладнення політичних систем: проблеми методології і дослідження // Поліс. — 2002. — № 2.
22. *Панферова В. В., Мечников М. А.* Соціальна стратифікація // Соц.-політ. журн. — 1995. — № 5.
23. *Политическая мысль* второй половины XX века. Хрестоматия. — Сост. Мальцев В. А. — Пермь, 1999.
24. *Радаев В. В., Шкартан О. В.* Социальная стратификация. — М., 1995.
25. *Сахаров Н. А.* Предпринимательские ассоциации в политической жизни США. — М., 1980.
26. *Сафонов М. В.* Сучасні підходи до вивчення міжнародних інститутів (На прикладі досліджень “великої вісімки”) // Поліс. — 2003. — № 3.
27. *Сергеев К. В.* Когнітивні моделі і формування релігійних інститутів: античний прогнозизм // Поліс. — 2002. — № 5.
28. *Смоляков В. Г.* Бюрократизм // Социс. — 1999. — № 2.
29. *Социальная политика:* Толковый словарь. — М., 2002.
30. *Стариков Е. Н.* Соціальна структура перехідного суспільства (доповідь “інвентаризації”) // Політ. дослідження. — 1994. — № 4.
31. *Чилкот Р. Х.* Теории сравнительной политологии. В поисках парадигмы. — М., 2001.
32. *Щербак А. Н.* Коаліційна політика і дефрагментація партійної системи: порівняльний аналіз (на прикладі Польщі, Росії і України) // Суспільні науки і сучасність. — 2003. — № 4.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни “Політичні інститути і процеси”	4
Зміст дисципліни “Політичні інститути і процеси”	5
Плани семінарських і практичних занять.....	8
Питання для самоконтролю.....	10
Список літератури.....	12

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
Редактор *С. Г. Рогозько*
Комп’ютерне верстання *А. П. Нечиторук*

Зам. № ВКЦ-4487

Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Друк ротативний графаретний.

Наклад 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»

03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. XX

*Свідчення про внесення до Державного реєстру
суб’єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008 р.*